

KS. ROBERT CZARNOWSKI
Uniwersytet Warszawski
ORCID 0000-0002-3909-0600

RECEPCJA UCHWAŁ PIERWSZEGO POLSKIEGO SYNODU PLENARNEGO W DIECEZJI CZĘSTOCHOWSKIEJ W LATACH 1938-1939

Treść: Wstęp. – 1. Harmonogram tematyczny konferencji dekanalnych. – 2. Aplikacja uchwał synodalnych. – 3. Wskazania dla duchownych. – 4. Synod i konkordat. – 5. Kolęda. – 6. „Vita communis” księży diecezjalnych. – 7. Kartoteka parafialna. – 8. Przygotowanie do pierwszej komunii św. w świetle uchwał synodalnych. – 9. Dom Parafialny. – Zakończenie.

Wstęp

Jednym z ważniejszych wydarzeń życia Kościoła odrodzonej Polski w okresie międzywojennym był pierwszy synod plenarny, który odbył się w Częstochowie w 1936 r. Po kilkuletnim okresie prac związanych z przygotowaniem jego dekretów nadszedł czas na ich recepcję.

Papieska aprobata a następnie promulgacja dekretów synodalnych pozwoliły polskim biskupom na podjęcie działań związanych z wdrażaniem postanowień synodalnych.

W diecezji częstochowskiej istotny element w procesie wdrażania uchwał Pierwszego Polskiego Synodu Plenarnego stanowiły konferencje dekanalne. Ich celem było przede wszystkim zaznajomienie duchowieństwa z treścią oraz znaczeniem dekretów synodalnych. Początkowo miały one na celu zapoznanie duchowieństwa z ogólną tematyką Synodu oraz wyjaśnić trudności związane z interpretacją wybranych dekretów synodalnych. Z czasem jednak pojawił się pomysł, aby ustalić na cały rok tematykę synodalną konferencji

dekanalnych. Prawdopodobnie Kuria Diecezjalna w Częstochowie chciała w ten sposób zmobilizować duchowieństwo do systematycznej pracy nad zapoznawaniem się z treścią dekretów synodalnych.

Tematyka konferencji, ustalana przez Kurie Diecezjalną, obejmowała istotne zagadnienia związane z życiem parafialnym. Spotkania stały się platformą dla wymiany doświadczeń oraz wspólnej modlitwy. Referaty wygłoszone podczas konferencji, w tym te dotyczące obowiązków duchownych wobec państwa oraz znaczenia kartoteki parafialnej, ukazały nie tylko istotność współpracy w pracy duszpasterskiej, ale także konieczność dostosowywania metod działania do zmieniającego się społeczeństwa. Ponadto kwestie związane z przygotowaniem dzieci do Pierwszej Komunii świętej pokazały, jak istotna jest odpowiedzialność duszpasterzy za formację najmłodszych.

Podstawę źródłową niniejszego opracowania stanowią protokoły z konferencji dekanalnych, które do dzisiaj zachowały się w Archiwum Archidiecezjalnym w Częstochowie. Materiały te znajdują się w zespole nazwanym „Archiwum Akt Nowych” (archiwum bieżące). Niestety brak paginacji i sygnatur sprawił, że w niniejszym opracowaniu w opisie bibliograficznym nie podano numerów kart ani sygnatur.

Ten obfity materiał źródłowy zawiera nie tylko protokoły konferencji dekanalnych ale także materiały informacyjne o przebiegu prac związanych z recepcją statutów synodalnych a także informacje dotyczące charakterystyki wybranych dekretów synodalnych, które były przedmiotem obrad w poszczególnych dekanatach ówczesnej diecezji częstochowskiej.

Na wstępie warto podkreślić, że lektura wspomnianych wyżej dokumentów pozwala dostrzec różnorodność tematów związanych z dekretami synodalnymi. Można zatem wysnuć wniosek, że polskie duchowieństwo rzetelnie dążyło do realizacji wszystkich postanowień Synodu Plenarnego. Należy zwrócić uwagę, że niektóre z tych postanowień okazały się wyjątkowo problematyczne.

1. Harmonogram tematyczny konferencji dekanalnych

Konferencje dekanalne dotyczące uchwał Pierwszego Polskiego Synodu Plenarnego zwoływano w oparciu o tematykę ustaloną przez

Kurię Diecezjalną. Zgodnie z przyjętym programem, duchowieństwo miało za zadanie zapoznać się ze wszystkimi uchwałami synodalnymi, analizując wcześniej zaproponowane tematy. W związku z tym, podczas omawiania przebiegu poszczególnych konferencji oraz poruszanych zagadnień, będziemy je analizować zgodnie z przewidzianym harmonogramem diecezjalnym.

Konferencje dekanalne, które miały na celu szczegółowe zapoznanie się z uchwałami Synodu Plenarnego, stanowiły istotny element w przygotowaniach do implementacji jego postanowień na poziomie lokalnym. Duchowieństwo, w myśl ustalonego programu, miało do zrealizowania nie tylko przyswojenie treści dokumentów synodalnych, ale także refleksję nad ich znaczeniem oraz implikacjami dla życia parafialnego i diecezjalnego¹.

Podczas konferencji korzystano z różnych metod, aby ułatwić duchownym zrozumienie kluczowych tematów. Ich omawianie następowało podczas zebrań dekanalnych, co sprzyjało wymianie doświadczeń oraz pomysłów na wdrażanie synodalnych postanowień w praktyce.

Przewidywany harmonogram diecezjalny zastał jednak zdeterminowany przez okoliczności, które ograniczyły liczbę poruszanych tematów. W rezultacie, wiele zagadnień pozostało w sferze teoretycznych rozważań, a ich głębsza analiza oraz opracowanie konkretnych działań zostały wstrzymane. Nie można jednak zignorować wartości, jaką niosła w sobie sama dyskusja nad synodalnymi uchwałami. Nawet jeśli nie wszystkie tematy zostały omówione dogłębnie, to powstała podstawa do dalszej refleksji oraz planowania przyszłych działań.

Warto podkreślić, że proces zapoznania się z problematyką Synodu Plenarnego był nie tylko wyzwaniem, ale także szansą na rozwój religijny kościoła lokalnego. Zmiana paradygmatów myślenia o wspólnocie, otwartość na dialog oraz podejście synodalne

¹ Por. W. GÓRALSKI, *Wprowadzenie do historii ustawodawstwa synodalnego w Polsce*, Lublin 1991, ss. 203 – 214; W. JEZUSEK, *Synod plenarny a ujednolicanie karności kościelnej*, „Miesięcznik Pasterski Płocki” 34 (1939), ss. 31-33.

stworzyły przestrzeń do owocnej współpracy między duchowieństwem a wiernymi².

Niestety, jedynie niektóre z zagadnień zostały omówione, ponieważ proces zapoznawania się z problematyką Synodu Plenarnego został przerwany 1 września 1939 roku, w dniu wybuchu II wojny światowej. Tematy, które miały być omawiane na Synodzie, takie jak formacja duchowieństwa czy potrzeba lepszego zaangażowania świeckich katolików, pozostały zatem w sferze zamierzeń, które nigdy nie doczekały się realizacji. Zostały jednak zapisane w pamięci Kościoła jako pytania niezałatwione, sygnalizujące potrzeby kolejnych pokoleń, a ich aktualność trwała w obliczu nowych wyzwań, jakie niosły ze sobą przemiany powojenne.

2. Aplikacja uchwał synodalnych

W zbiorach archiwalnych można znaleźć informacje na temat realizacji różnych uchwał synodalnych. Przykładem jest referat wygłoszony w 1939 roku przez księdza Mieczysława Piega podczas konferencji dekanalnej w Czarnożyłach. W jego wystąpieniu podkreślono: „Od miesięcy wszyscy, którym leży na sercu dobro wiary świętej oraz troska o dusze, intensywnie angażują się w implementację zaleceń Pierwszego Polskiego Synodu Plenarnego. Z tej troski zrodził się kurs duszpasterski w naszej diecezji, w którym uczestniczyło całe duchowieństwo. To właśnie ta sama troska skłoniła Najdostojniejszego Arcypasterza do przesłania dyrektywy do wszystkich dekanatów, aby podczas miesięcznych konferencji poświęciły uwagę na wprowadzenie w życie uchwał Synodu. Na bieżący miesiąc wyznaczone

² Por. S. BISKUPSKI, *Primum Concilium Plenarium Polonicum. Anno Domini MDCCCXXXVI Czestochowiae habitum*, „Ateneum Kapłańskie” 40(1937), ss. 483-490; N. CIESZYŃSKI, *Primum Concilium Plenarium*, „Roczniki Katolickie” 14(1937), ss. 272-295; S. GLASER, *Znaczenie i moc obowiązująca uchwał I Polskiego Synodu Plenarnego*, „Ruch Katolicki” 8(1938), ss. 396-406; I. GRABOWSKI, *Pierwszy Synod Plenarny Rzeczypospolitej Polskiej*, „Głos Kapłana” 12(1938), ss. 5-20.

zostały trzy uchwały: 13³, 43⁴ i 44⁵, którymi się dziś zajmujemy.” Po zapoznaniu z treścią uchwał synodalnych, prelegent przeszedł do ich szczegółowego omówienia, podkreślając znaczenie wprowadzonego przez Synod „vitae communis” dla duchowieństwa diecezjalnego oraz istotę współpracy między wikariuszem a proboszczem, która została szczegółowo określona przez Synod, w nawiązaniu do innych norm kanonicznych, takich jak Codex Iuris Canonici, statuty diecezjalne oraz rozporządzenia biskupa diecezjalnego⁶.

Ksiądz Piega zwrócił uwagę, że implementacja tych uchwał wymaga od każdego kapłana zaangażowania i aktywności w życiu parafii. „Jest to przede wszystkim zadanie, które stawia przed nami Synod, ale również okazja, aby nieustannie odnowić i pogłębić nasze relacje z wiernymi” – podkreślił. Zwracając się do swoich słuchaczy, zaznaczył, że współpraca między wikariuszami a proboszczami jest niezbędna dla skutecznej realizacji celów duszpasterskich. Przypominał, że zgodnie z zaleceniami synodalnymi, wikariusze nie powinni być tylko wykonawcami poleceń proboszcza, ale partnerami

³ Decr. 13: Sedulo curandum, ut omnes sacerdotes, qui in cura animarum aut in scholis occupantur, in domo paroeciali vel in alia domo usui clericorum designata habitent et vitam communem gerant.

⁴ Decr. 43 §1: Cooperatoris est adiuuare parochum in cura animarum et in cancellaria secundum normas ab Episcopo statutas et instructiones a parochi sibi datas. §2: Cooperatori in domo parochi aut in domo usui cooperatorum destinata dehetur habitatio gratuita et congrua et, quantum fieri potest, suppellectili necessaria instructa. Quae autem sustentationem respiciant quaeque eorum sint partes in redditibus paroecialibus, a singulis Episcopis pro sua cuiusque dioecesi definiantur. § 3. Parochus debet cooperatores suos paterna cura instruere et dirigere eisquo in omnibus exemplo esse. Cooperatores autem parochi, tamquam immediato suo superiori, tenentur, in iis quae ad curam animarum spectant, oboedientiam praestare et tam domi quam in ecclesia ordinem ab ipso praefinitum servare.

⁵ Decr. 44: In paroeciis maioribus, ut ministeria circa curam animarum cum maiori fructu ordinate exerceantur, parochus speciales instituat collationes, ad quas omnes, qui in eius territorio adlaborant, sacerdotes tam saeculares quam religiosos invitet.

⁶ Archiwum Archidiecezjalne w Częstochowie, zespół Archiwum Akt Nowych (dalej: AACz, AAN), *Jak należy wykonać uchwały 13, 43, 44 Pierwszego Polskiego Synodu Plenarnego*, brak sygnatury.

w duszpasterstwie, z uwzględnieniem ich indywidualnych darów i charyzmatów⁷.

W kontekście uchwały 43 zauważono, że proboszcz powinien z ojcowską troską zająć się „wychowaniem” swoich współpracowników i kierować ich rozwój duchowy w taki sposób, aby stawali się wzorem do naśladowania we wszystkich działaniach. Z drugiej strony, współpracownicy mają obowiązek okazywać posłuszeństwo proboszczowi, który jest ich bezpośrednim przełożonym, oraz przestrzegać ustalonego przez niego porządku w kwestiach duszpasterskich zarówno w kościele, jak i w domu. Ksiądz Piega przedstawił konkretne przykłady działań, które mogą zostać podjęte w parafiach, aby sprzyjać osobistemu wzrostowi duchowemu kapłanów⁸.

Nie mniej istotna okazała się uchwała 44, mająca na celu integrację aktywności duszpasterskiej wraz ze wzrostem duchowym kapłanów. Zalecano, aby w większych parafiach, dla zapewnienia uporządkowanego i bardziej owocnego wykonywania posługi duszpasterskiej, proboszcz organizował specjalne spotkania, na które zaproszeni będą wszyscy, którzy pracują na jego terenie, zarówno kapłani diecezjalni, jak i zakonnicy⁹.

Na zakończenie, ksiądz Mieczysław Piega zaapelował do wszystkich obecnych o zaangażowanie się w realizację uchwał synodalnych, przypominając, że jest to nie tylko obowiązek, ale także zaszczyt. „Praca nad duchowym wzrostem parafii to zadanie, które podejmujemy wspólnie. Nikomu z nas nie wolno pozostać biernym. Również w obliczu wyzwań, które stają przed Kościołem, powinniśmy działać z odwagą i determinacją, świadcząc o naszej wierze w sposób aktywny i zaangażowany” – podsumował swoje wystąpienie¹⁰.

⁷ Tamże.

⁸ Tamże.

⁹ Tamże.

¹⁰ Tamże.

3. Wskazania dla duchownych

Warto zauważyć, że w protokole z Konferencji Dekanalnej odbytej dnia 5 maja 1938 r. w dekanacie Dąbrowskim w sprawie uchwał Pierwszego Polskiego Synodu Plenarnego zanotowano obecność piętnastu kapłanów. Omówiono na niej kilka uchwał synodalnych. Wśród nich m.in. dekret 11¹¹ na bazie którego duchowni zobowiązali się do przestrzegania wskazań synodu zobowiązującego do noszenia stroju kapłańskiego¹².

Z treści dekretu 15 wynika, że duchowieństwo dekanatu Dąbrowskiego zwróciło się do Kurii Diecezjalnej z prośbą o zezwolenie na uczestnictwo w przedstawieniach teatralnych i kinowych, pod warunkiem, że te widowiska nie będą miały charakteru gorszącego, a wręcz mogą przyczynić się do wzbogacenia intelektualnego i artystycznego. Duchowni byli świadomi, że właściwie dobrane widowiska mogły być źródłem inspiracji oraz ułatwić rozwój osobisty, a także zbliżyć ich do wiernych poprzez lepsze zrozumienie współczesnych trendów kulturowych. Próba wykazania, że teatr i kino mogą mieć wartość edukacyjną oraz artystyczną, świadczy o chęci duchowieństwa do angażowania się w życie społeczne, przy jednoczesnym zachowaniu wrażliwości na potencjalne zagrożenia moralne¹³.

W odpowiedzi na dekrety 54 – 63, dotyczące zaangażowania katolików świeckich w życie Kościoła, podjęto decyzję o opracowaniu szczegółowego programu nauk dla katolików świeckich. Program ten ma być realizowany w niedziele oraz święta, aby wzbogacić wiedzę wiernych na temat prawa kanonicznego, teologii moralnej, apologetyki oraz dogmatyki¹⁴.

Zgromadzeni na konferencji dekanalnej w Dąbrowie kapłani zdecydowali zgodnie z sugestią dekretami 64-69 zorganizować kilka

¹¹ Decr. 11 §1: Quod ad habitum ecclesiasticum, clerici leges diocesanis servare tenentur. §2: Habitu mere saeculari clericis neque in propria neque in aliena dioecesi sub poenis ecclesiasticis uti licet, exceptis casibus ab Episcopo expresse probatis.

¹² AACz, AAN, *Protokół z zebrania Dekanatu Dąbrowskiego z dnia 5 maja 1938*, brak sygnatury.

¹³ Tamże.

¹⁴ Tamże.

kursów szkoleniowych dla Asystentów Kościelnych Akcji Katolickiej „celem ustalenia zasadniczych wytycznych dotyczących taktyki, metody, norm oraz zakresu działalności stowarzyszeń Akcji Katolickiej”. Duchowieństwo wspomnianego wyżej dekanatu zauważyło, że warunkiem od którego zależą dobre wyniki prac Akcji Katolickiej to konieczność pogłębiania życia wewnętrznego jej członków¹⁵.

Duchowieństwo dekanatu dąbrowskiego, w związku z dekretami 70-75, postanowiło, że ich priorytetem będzie organizowanie oraz starannie przygotowane sesji, odczytów, wieczorów dyskusyjnych oraz tzw. „tygodni społecznych” w ramach Stowarzyszenia Akcji Katolickiej, aby szerzyć wiedzę na temat omawianych uchwał synodalnych. Kapłani dekanatu dąbrowskiego zobowiązali się również do wypełniania zaleceń zawartych w dekretach 76¹⁶ i 77¹⁷ stwierdzając, że będą to czynili „za pośrednictwem specjalnie ku temu powołanych sekcji kolportażowych w łonie Akcji Katolickiej” zobowiązując się jednocześnie do organizacji bibliotek i czytelni parafialnych¹⁸.

Pozostałe uchwały Pierwszego Polskiego synodu Plenarnego, jak zaznaczył dziekan w swoim raporcie, duchowieństwo „przyjęło do wiadomości z jak najlepszą wolą ścisłego ich wykonania i wprowadzenia w życie”¹⁹.

¹⁵ Tamże.

¹⁶ Decr. 76 § 1: Pro gravissirao momento, quod verbo impresso in vita moderanda obvenit, Concilium Plenarium adhortatur: a. scriptores et diariorum moderatores, ut suas vires regno Dei tuendo et propagando devoveant; b. clericos et laicos, ut bonos libros, diaria et periodica, quae sensui catholico respondent, iuvent promoveantque. §2: Singuli Episcopi in sua quisque dioecesi in id incumbant, ut condatur fundus diariis librisque catholicis edendis et diffundendis.

¹⁷ Decr 77 §1: Fideles ne praetermittant subnotare atque legere ephemerides et periodica catholica, praecipue dioecesana et Actionis Catholicae, folia. §2: Fideles diligenter caveant, ne emant libros vel diaria, quae contra Deum, fidem et Ecclesiam militant aut principia ab ethica catholica aliena vel pornographiam proferunt ac divulgant.

¹⁸ AACz, AAN, *Protokół z zebrania Dekanatu Dąbrowskiego z dnia 5 maja 1938*, brak sygnatury.

¹⁹ Tamże.

4. Synod i konkordat

Zgodnie z informacją dziekana przesłaną do Kurii Biskupiej 12 maja 1938 r. w dekanacie gidelskim w diecezji częstochowskiej odbyły się trzy konferencje poświęcone uchwałom Pierwszego Polskiego Synodu Plenarnego. Omawiano na nich, jak twierdzi dziekan, „punkt po punkcie” dekrety synodalne²⁰.

Wśród różnorodnych tematów omawianych na konferencji dekanalnej poruszono również zagadnienie konkordatu oraz jego związku z Synodem. Należy przywołać referat ks. dr. Piotra Kurczewskiego, sekretarza Kurii Diecezjalnej w Częstochowie, zatytułowany „Kościół i Państwo w świetle konkordatu i Synodu w 1936 roku”²¹.

Autor wspomnianego wystąpienia poruszył między innymi “obowiązki duchownych względem państwa”, powołując się zarówno na konkordat jak i na dekret 70 §2²² Pierwszego Polskiego Synodu Plenarnego²³.

Analizując dekret 17²⁴, ks. Kurczewski przypominał duchownym o tak zwanym obowiązku wyborczym. Sprawę tę omawiał w dość szczegółowy sposób, zachęcając kapłanów do udziału w tzw. “komisjach wyborczych” i przypominając, że za uchylenie się od tego

²⁰ Tamże.

²¹ AACz, AAN, *Kościół i Państwo w świetle konkordatu i synodu z 1936*, brak sygnatury. Por. S. ŁUKOMSKI, *Konkordat zawarty dnia 10 lutego 1925 roku pomiędzy Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską*, Łomża 1934; J. WIŚŁOCKI, *Konkordat polski z 1925 roku. Zagadnienia prawno-polityczne*, Poznań 1977; W. WÓJCIK, *Konkordat polski z 1925 r. Próba oceny*, w: *Kościół w drugiej Rzeczypospolitej*, Lublin 1975, ss. 15-34; Z. ZIELIŃSKI, *O konkordacie polskim z 1925 roku*, „Kwartalnik Historyczny” 87(1980), ss. 471-481.

²² Decr. 70 §2: Tam clerici quam laici officia civium Reipublicae Polonae secundum doctrinam ethicae catholicae fideliter adimpleant, legitimas auctoritates debita reverentia prosequendo atque leges servando.

²³ AACz, AAN, *Kościół i Państwo w świetle konkordatu i synodu z 1936*, brak sygnatury.

²⁴ Decr. 17: Sine licentia tum proprii Episcopi tum Episcopi loci, in quo electio facienda est, sacerdotes tam saeculares quam religiosi non salurn manus senatorum aut oratorum legibus ferendis, quos deputatos vocant, sed ne officia quidem publica acceptent aut in deputatos ad magistratus autonomicos eligi se sinant.

obowiązku grozi grzywna 60 złotych według artykułu 89 ordynacji do Sejmu²⁵.

Warto zauważyć, że oprócz obowiązku uczestnictwa w wyborach, prelegent przypominał duchownym o ich odpowiedzialności podatkowej, odwołując się do artykułu 6 konstytucji oraz dekretu 70§2 Synodu Plenarnego. Zwrócił także uwagę na konieczność modlitwy za ojczyznę oraz okazywania szacunku osobom sprawującym władzę w Polsce. Jednocześnie, w zgodzie z dekretem 70 §3²⁶ Synodu Plenarnego, podkreślił znaczenie sprzeciwiania się mylnym doktrynom politycznym, które głoszą, że wszystkie aspekty życia powinny być podporządkowane władzy i kontroli państwowej²⁷.

Do tych samych obowiązków należy także uwzględnienie nakazu z dekretu 72²⁸ Synodu Plenarnego, który odnosi się do unikania błędów szowinizmu oraz rasizmu, nakładając na duchownych obowiązek głębokiej analizy tych pojęć²⁹.

5. Kolęda

Warto tu wspomnieć o tzw. kolędzie, czyli duszpasterskiej wizycie księży w rodzinach, oraz towarzyszących temu zagadnieniu spraw finansowych. Podczas kwerendy źródłowej odnaleziono tekst autorstwa księdza Stanisława Ufniarskiego, proboszcza parafii św. Rocha w Częstochowie, zatytułowany: „Wykorzystanie kolędy do statystyki

²⁵ AACz, AAN, *Kościół i Państwo w świetle konkordatu i synodu z 1936*, brak sygnatury.

²⁶ Decr. 70 §3: Obsistendum est falsis de republica doctrinis, secundum quas universa vitae ratio publicae potestati et invigilationi ita subiicienda esset, ut eidem res ipsae conscientiae, potestas Ecclesiae catholicae atque indistincte tam singulorum quam familiae societatisque iura subdenda forent.

²⁷ AACz, AAN, *Kościół i Państwo w świetle konkordatu i synodu z 1936*, brak sygnatury.

²⁸ Decr. 72: Catholici adimplentes sua erga propriam nationem officia adhaesionis, evolventes elementa humaniora patriae vitae et prosperitatem pro viribus augentes suae gentis, sedulo caveant a vesano nationis cultu ethnicumque repellant errorem circa stirpis praedominans momentum (rasizm).

²⁹ AACz, AAN, *Kościół i Państwo w świetle konkordatu i synodu z 1936*, brak sygnatury.

parafialnej”. Niestety, nie udało się ustalić daty ani miejsca, w którym ten referat został wygłoszony. Wiadomo jedynie, że omawia on dekret 33³⁰ i 34§2³¹ pierwszego Polskiego Synodu Plenarnego na którym ustalono między innymi, że proboszcz powinien nawiedzać swoich parafian w okresie tzw. kolędy (wizyty duszpasterskiej). Ks. Stanisław Ufniański w swoim tekście analizuje zwyczaje panujące w Polsce w XVII wieku, koncentrując się na tzw. „Podręczniku na kolędę”. Przedstawia szereg praktycznych wskazówek dotyczących tego tematu. Jego zdaniem w parafii miejskiej czas na wizytę duszpasterską najlepiej jest ustalić po południu od godz. 16 do godz. 20. Kolędę należy zapowiedzieć wcześniej uprzedzając te rodziny u których przewidziano wizytę duszpasterską. Zaleca także, aby duszpasterz zabrał ze sobą kartotekę parafialną, która będzie bardzo pomocna w weryfikacji życia religijnego danej rodziny, poznania jej historii, obszarów życia, które należałoby poprawić z punktu życia religijnego np. małżeństwa niesakramentalne itp. Zdaniem referenta „Duszpasterz na wizycie musi swoim wiernym wpoić przekonanie, że choć nie widział ich przez cały rok, to jednak dobrze pamięta ich twarze, ich nazwiska i wszystko co się do nich może i powinno odnosić pod względem moralnym”³².

Początkowo na konferencjach dekanalnych w sposób ogólny zapoznawano się z uchwałami synodalnymi zwracając uwagę tylko na wybrane aspekty. Później jednak Kuria Diecezjalna zachęcała do usystematyzowanej analizy dekretów synodalnych. W dokumentach archiwalnych odnaleziono kopię protokołu z konferencji dekanalnej, która miała miejsce 21 kwietnia 1938 roku w Gidlach. Konferencję

³⁰ Decr. 33: Parochus debet suos parochianos nosse, elenchum eorum conficere eosque excipere praesertim horis ad id praefinitis ipsique gregi commodis necnon paroeciam diligenter visitare, quo in officio implendo parochum cooperatores, eo mandante, adiuvaunt.

³¹ Decr. 34 §2: Occasione visitationis parochianorum, etiam tempore post Nativitatem Domini (kolęda) nefas est clero paroeciali quidpiam in propriam utilitatem exigere.

³² AACz, AAN, *Wykorzystanie kolędy do statystyki parafialnej*, brak sygnatury; J. WISŁOCKI, *Uposażenie Kościoła i duchowieństwa katolickiego w Polsce 1918-1939*, Poznań 1981.

rozpoczęto modlitwą do Ducha Świętego, a następnie ks. Dziekan poinformował, że na zjeździe dziekanów ks. Biskup zaapelował o komentowanie uchwał Synodu Plenarnego z 1936 roku podczas konferencji dekanalnych. Po odczytaniu uchwał odbyła się dyskusja, w trakcie której pojawiło się kilka istotnych uwag. Duchowieństwo z omawianego dekanatu, nawiązując do uchwały 8§1³³, zasugerowało, aby Biskup podjął interwencję wśród władz szkolnych w celu ułatwienia zwolnienia księży nauczycieli z zajęć w dniach poświęconych konferencjom dekanalnym, podczas których będą omawiane uchwały synodalne. Prośba ta miała na celu zapewnienie duchownym nauczających w szkołach możliwość pełnego zaangażowania się w ważne dyskusje dotyczące kościoła partykularnego³⁴.

Wiele wątpliwości mieli kapłani także do synodalnej uchwały 87³⁵, pytając „Jak należy rozumieć wystawienie Najświętszego Sakramentu w czasie Mszy św. gdyż Prawo Kanoniczne zezwalało na wystawienie tylko w Boże Ciało (kan. 1274 §1) i podczas czterdziestogodzinnego nabożeństwa (kan. 1275), czy wolno wobec tego na przyszłość robić wystawienie na Sumie i na nieszpórach, w czasie odpustu, w pierwszy piątek miesiąca, na nabożeństwie majowym, czerwcowym i październikowym?”³⁶

Z kolei dziekan Antoni Brzeźnicki dnia 23 kwietnia 1938 r. nadesłał do Kurii Diecezjalnej raport z uwagami duchowieństwa dekanatu Brzeźnickiego dotyczącymi uchwał Pierwszego Polskiego Synodu

³³ Decr. 8 §1: Sacerdotes sive saeculares sive religiosi, qui curam animarum gerunt aut doctrinam christianam in scholis tradunt, conferentiis decanalibus interesse tenentur, ad normam can. 131 §3 CIC.

³⁴ AACz, AAN, *Odpis protokołu konferencji dekanalnej odbytej dnia 21 kwietnia 1938 w Gidlach*, brak sygnatury.

³⁵ Decr. 87: Revocata consuetudine contraria, Augustissimum Sacramentum intra Missam exponere non licet, exceptis casibus in Codice Iuris Canonici et libris liturgicis expressis.

³⁶ AACz, AC, *Odpis protokołu konferencji dekanalnej odbytej dnia 21 kwietnia 1938 w Gidlach*, brak sygnatury.

Plenarnego. W nawiązaniu do treści uchwały 10³⁷ dziekan sugerował aby „wina na przyjęciach odpustowych nie dawać i świeckich w zasadzie na przyjęcia odpustowe nie prosić. Natomiast zgodnie z uchwałą 22³⁸ zalecono także zapoznavanie się z treścią najnowszych encyklik na konferencjach dekanalnych³⁹.

Dnia 26 kwietnia 1938 r. w dekanacie Gorzkowickim w Piotrkowie u Ojców Bernardynów odbyła się konferencja dekanalna na której wspólnie odczytano uchwały Pierwszego Polskiego Synodu Plenarnego. Konferencja rozpoczęła się Mszą św. o godz. 10 a potem omówieniem bieżących spraw dekanalnych. Tematyka synodalna miała miejsce w drugiej części spotkania na której trzej referenci: ks. Tomasz Opasewicz, ks. Ignacy Wesołowski oraz ks. Jan Smaga omówili w sposób szczególny uchwałę 87 poruszającą kwestie szacunku wobec Najświętszego Sakramentu⁴⁰.

Godne uwagi są trzy konferencje dotyczące spraw synodalnych, które odbyły się w dekanacie Małońskim. Pierwsza z tych konferencji miała miejsce dnia 6 kwietnia 1938 r. na której prelegentem był ks. Leon Izdebski. Stwierdził on, że uchwały synodalne należy traktować z wielką powagą i starać się je wypełniać jak Prawo Kanoniczne. Podczas dyskusji zrodziło się wśród kapłanów pytanie co do uchwały 5. W związku z tym prosili oni Kurię Biskupią o wyjaśnienie: „czy należeć trzeba koniecznie do jednego z trzech wymienionych w ustawach stowarzyszeń (Unia Apostolstwa, Stowarzyszenie Wytrwałości Kapłańskiej, Związek Księży Adoratorów) czy też można

³⁷ Decr. 10: Clerici prohibentur: a. convivia sumptuosa apparare, b. oblectamentorum loca frequentare, in quibus clericos adesse scandalum esse possit, c. balneis et littore uti, guae usus personarum utriusque sexus promiscue inserviunt.

³⁸ Decr. 22: Omnes Episcopi curent, ut litterae encyclicae Summorum Pontificum ac maioris momenti documenta et praescripta Sanctae Sedis non in clericorum tantum sed etiam laicorum notitiam perferantur per conciones, praelectiones et ephemerides.

³⁹ AACz, AAN, *Korespondencja dziekana dekanatu Brzeźnickiego z dnia 23 kwietnia 1938*, brak sygnatury.

⁴⁰ AACz, AAN, *Korespondencja dziekana gorzkowickiego w Rozprzdy do Kurii Diecezjalnej w Częstochowie*, brak sygnatury.

należać do innych nie wymienionych w ustawach?” W celu spełnienia wymogów uchwał nr 32 i 34 zdecydowano się na zorganizowanie tzw. „Dni Chorych”. Jednak najczęściej kontrowersji wywołały uchwały 40⁴¹ i 41⁴², na podstawie których, po żywej debacie, podjęto decyzję o zunifikowaniu stawek za usługi religijne⁴³.

Z protokołu z drugiej konferencji Dekanatu Masłońskiego, która miała miejsce 27 kwietnia 1938 roku, wynika, że kontynuowano dyskusję na temat uchwał synodalnych. Szczególnie podkreślono znaczenie dekretu 54 §2⁴⁴, w myśl którego duchowni uznali za niezbędne, aby popularyzować tanie wydania Pisma Świętego wśród wiernych oraz komentować je po nieszporach. W nawiązaniu do dekretu 58⁴⁵ ustalono „by na zebraniach publicznych z konkubinariuszami nie

⁴¹ Decr. 40 §1: Episcopi pro sua quisque dioecesi infra annum praefiniant quantitatem eleemosynae Missarum necnon taxarum, quae iura stolae vocantur, ad praescriptum canonis 1234. § 2: Concilia provincialia infra biennium praefiniant ad normam canonis 1507 §1 taxas pro variis actibus iurisdictionis voluntariae vel occasione administrationis sacramentorum, praesertim matrimoniorum, vel sacramentalium in tota ecclesiastica provincia solvendas. §3: A Conferentia Episcoporum statuatur taxae in universa Republica parochis solvendae pro documentis, quae ab ipsis exscribuntur. § 4: Pauperibus gratuitum ministerium praestandum est.

⁴² Decr. 41: Exactionem praestationum ultra taxam praefixam Concilium Plenarium tamquam abusum damnat ac reprobatur. Clerici, qui eiusmodi abusum commiserint, ab Episcopo ad normam can. 463 ad restitutionem adigantur et ad normam can. 2222 §1) coerceantur. In casibus gravioribus Episcopi praescriptum can. 2147 §1 aut 2408 applicant.

⁴³ AACz, AAN, *Odpis protokołu z konferencji Dekanatu Masłońskiego poświęconej Uchwałom Synodu Plenarnego z dnia 6 kwietnia 1938 r.*, brak sygnatury.

⁴⁴ Decr. 54 §2: Doctrinae christianae scientiam continuo haurire studeant, inter alia conciones audiendo, sacram Scripturam in editionibus ab Ecclesia approbatis, libros et commentaria, quae de rebus divinis agunt, legendo atque frequentando publicas praelectiones, quae de religione habentur.

⁴⁵ Decr. 58: Caveant a familiaritate cum apostatis a fide necnon cum catholicis, qui in coniugio non canonico vivunt.

wchodzić w żadne stosunki” a w odniesieniu do uchwał 60⁴⁶ i 61⁴⁷ zasugerowano, aby w parafii otoczyć odpowiednią opieką wszystkie stowarzyszenia. Podjęto także decyzję, zgodnie z sugestią uchwały 62⁴⁸ o utworzeniu „Diecezjalnego Związku Katolickich Radiosłuchaczy”. Odnośnie dekretów mówiących o Akcji Katolickiej wysunięto projekt unifikacji jej czasopism: „Czyn”, „Zjednoczenie”, „Przebojem”⁴⁹.

Trzecia konferencja dekanatu małońskiego w sprawie uchwał Pierwszego Polskiego Synodu Plenarnego odbyła się dnia 5 maja 1938 r. Z treści protokołu, wynika, że ostatnie uchwały synodalne były przedmiotem najmniejszych wątpliwości w trakcie ich analizy i dyskusji⁵⁰.

6. „Vita communis” księży diecezjalnych

Kolejny temat dotyczył analizy uchwał synodalnych 13, 43 i 44 koncentrował się na relacjach między proboszczem a wikariuszem oraz na

⁴⁶ Decr. 60: Fideles officio ac honori sibi ducant consilia et opera paroecialia promovere et sustinere.

⁴⁷ Decr. 61: Fidelibus enixe commendatur, ut catholicis societatibus caritativis nomen dent eisque suam conferant opem.

⁴⁸ Decr. 62: Fideles tenentur operam suam studiumque cum clero conferre, ut fides morumque honestas integre serventur. Quod ut obtineatur, debent: a) propagare principia doctrinae catholicae atque obsistere praecipue impietati, atheismo, indifferentismo, sectis acatholicis, laicismo, luctae in Ecclesiam eiusque hierarchiam; b) vitae exemplo, ore et scripto, defendere moralitatem christianam, obnitendo morum in vitatam privata quam publica depravationi, propagationi ethicae iuri divino adversae necnon immoralitati, quae non raro litteris, theatro, cinematographo et radio late diffunditur; c) defendere indissolubilitatem matrimonii, castitatem connubii et sanctitatem familiae; obluctari autem contrariis hac in re iisque familiae funestis principiis, praesertim falsis matrimonii conceptibus, propagationi eugenicae materialismo infectae, inhonestae limitationi prolis necnon doctrinis et legibus, quibus abortus humani foetus defenditur aul permittitur; d) promovere secundum principia catholica actionem contra alcoholi el sopiferorum abusus.

⁴⁹ AACz, AAN, *Odpis protokołu z II Konferencji poświęconej omawianiem uchwał Synodu Plenarnego z dnia 27 kwietnia 1938*, brak sygnatury; Por. I. WALCZEWSKI, *Treść i znaczenie uchwał I Polskiego Synodu Plenarnego*, Poznań 1938.

⁵⁰ AACz, AAN, *Trzecia Konferencja w sprawie uchwał Synodu Plenarnego z dnia 5 maja 1938*, brak sygnatury.

ich wspólnym życiu („vita communis”). Kwestia ta była przedmiotem dyskusji podczas konferencji w następujących dekanatach: Radomsku (referat ks. Edwarda Banaszkiewicza)⁵¹, Gidlach (referat ks. Stanisława Janiaka)⁵², Sosnowcu (referat ks. Stanisław Grzywaka)⁵³, Dąbrowie Górniczej (referat ks. Włodzimierza Rosso)⁵⁴ i Rozpczy.⁵⁵

Podczas analizy uchwał synodalnych pytano m.in.: „Czy możliwe jest, aby ci kapłani, którzy nie są związani specjalnymi ślubami oraz angażują się w różnorodne obowiązki duszpasterskie, mogli żyć razem? A jeśli taka forma życia jest możliwa, a być może nawet w pewnych okolicznościach niezbędna, to jak taka wspólnota mogłaby wyglądać?”⁵⁶.

Zwracano uwagę na rolę wspólnego życia w procesie formacji duchowej kapłanów. Uchwały synodalne 13, 43 i 44 stają się w związku z tym nie tylko narzędziem normowania życia kapłanów, ale także impulsem do nowego myślenia o wspólnocie jako miejscu, w którym nie tylko realizują oni swoje powołanie, ale także odkrywają głębszy sens swojej misji. W obliczu współczesnych wyzwań, jakie stawia przed Kościołem zmieniająca się rzeczywistość, znaczenie relacji interpersonalnych oraz wspólne życie kapłanów może okazać się kluczowe dla umocnienia ich zaangażowania duszpasterskiego⁵⁷.

⁵¹ AACz, AAN, *Szkic referatu na temat: „Wspólne życie kapłańskie w uchwałach Pierwszego Polskiego Synodu Plenarnego”*, brak sygnatury.

⁵² AACz, AAN, *Referat wygłoszony na konferencji dekanalnej w Gidlach odbytej w styczniu 1939*, brak sygnatury.

⁵³ AACz, AAN, *Referat wygłoszony na konferencji dekanalnej w Sosnowcu dnia 20 stycznia 1939*, brak sygnatury.

⁵⁴ AACz, AAN, „*De vita communi*” w uchwałach 13, 43 e 44 Pierwszego Polskiego Synodu Plenarnego, brak sygnatury.

⁵⁵ AACz, AAN, *Referat wygłoszony na konferencji dekanalnej w Rozpczy dnia 26 stycznia 1939: Jak należy wykonać uchwały 13, 43, 44 Pierwszego Polskiego Synodu Plenarnego*, brak sygnatury.

⁵⁶ AACz, AAN, *Referat wygłoszony na konferencji dekanalnej w Sosnowcu dnia 20 stycznia 1939*, brak sygnatury.

⁵⁷ Tamże.

7. Kartoteka parafialna

Innym zagadnieniem, które zanalizowano na konferencjach dekanalnych w roku 1939, była tzw. kartoteka parafialna. Pierwsza konferencja poświęcona temu tematowi miała miejsce w Dąbrowie Górniczej 23 lutego 1939 roku, a referat wygłosił ks. Jan Pluciński. Omawiając kwestię kartoteki parafialnej oparł się on na treści uchwały 33⁵⁸ Pierwszego Polskiego Synodu Plenarnego. Prelegent podkreślił, że dekret 33 dotyka wielu zagadnień duszpasterskich, mogących stać się tematem licznych referatów i dyskusji. Zgodnie ze swoim zamierzeniem autor skupił się jedynie na pierwszej części uchwały, która nakazuje proboszczom poznanie swoich parafian oraz prowadzenie ich imiennego wykazu. Zaznaczył, że „Władza Diecezjalna pragnie rozwiązać tę kwestię poprzez tzw. Kartotekę Parafialną”. Mówca wskazał, że problem ten nie dotyczy tylko administracji parafii, lecz również jest istotnym elementem działań duszpasterskich, które są wciąż niedoceniane i niewłaściwie wykorzystywane⁵⁹.

Ks. Pluciński poruszył także szereg wyzwań, przed którymi stanął Kościół w Polsce w okresie międzywojennym, stwierdzając: „Zmieniły się czasy i ludzie, a metody, które wybieramy w rozwiązywaniu problemów, muszą odzwierciedlać nasze posłannictwo, a same rozwiązania nie mogą opierać się na przestarzałych formach. Muszę zaznaczyć, że ten zaniedbany i często niedoceniany aspekt naszej pracy kapłańskiej związany z kartoteką stanowi obecnie ważny element, na który zwraca uwagę wielu duszpasterzy, tworząc podstawy życia duszpasterskiego”⁶⁰.

W kolejnej części swojego wystąpienia ks. Pluciński przedstawił wiele praktycznych wskazówek dotyczących organizacji kartoteki

⁵⁸ Decr. 33: Parochus debet suos parochianos nosse, elenchum eorum conficere eosque excipere praesertim horis ad id praefinitis ipsique gregi commodis necnon paroeciam diligenter visitare, quo in officio implendo parochum cooperatores, eo mandante, adiuvabunt.

⁵⁹ AACz, AAN, *Referat wygłoszony na konferencji dekanalnej w Dąbrowie Górniczej dnia 23 lutego 1939 na temat „Kartoteka parafialna” na podstawie uchwały 33 Pierwszego Polskiego Synodu Plenarnego*, brak sygnatury.

⁶⁰ Tamże.

parafialnej, aby nie była ona jedynie zbiorowiskiem zimnych statystyk. Zauważył, że powinna ona obejmować informacje o życiu religijnym parafian oraz dane dotyczące ich sytuacji rodzinnej i materialnej. Aby kartoteka w pełni spełniała swoją rolę, powinna również zawierać dyskretne informacje, co ułatwi proboszczowi pracę duszpasterską z parafianami, którzy niekoniecznie będą idealnym przykładem życia rodzinnego, ale pragną uczestniczyć w życiu wspólnoty⁶¹.

Podczas wspomnianej konferencji w Dąbrowie Górniczej ks. Pluciński omówił również techniczne aspekty kartoteki parafialnej, zalecając korzystanie z gotowych formularzy. Przedstawił metody ich wypełnienia i zebrania niezbędnych informacji. Oto jego sugestie: „można je wypełnić osobiście w trakcie kolędy, albo rozdać formularze w kancelarii parafialnej przed kolędą, ogłaszając z ambony, by parafianie je wypełnili, a resztę uzupełnić osobiście podczas kolędy; inną opcją jest wyznaczenie zaufanych osób z Akcji Katolickiej do zebrania tych informacji w poszczególnych dzielnicach, przy czym resztę należy uzupełnić osobiście w odpowiednich sytuacjach”⁶².

Warto zwrócić uwagę na referat, który został wygłoszony podczas konferencji dekanalnej w Dzieżnkowicach w dniu 28 lutego 1939 roku, a który dotyczy uchwał 33 i 34. Uchwały te zobowiązały do prowadzenia tzw. „kartoteki parafialnej”. Z zachowanego materiału konferencyjnego dowiadujemy się, czym jest kartoteka parafialna oraz jakie są podstawy jej zakładania i prowadzenia. W referacie pojawiają się odniesienia do Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1917 roku, a także szereg praktycznych wskazówek dotyczących tej problematyki. Kartoteka obejmuje wszystkich parafian, nie tylko tych, którzy na stałe zamieszkują w parafii, ale również osoby, które odwiedziły parafię, wymeldowały się, zmarły lub na dłużej osiedliły się w jej obrębie. Z tego wynika, że choć założenie kartoteki jest zadaniem pracochłonnym i kosztownym, to stanowi tylko początek działań. Utrzymanie kartoteki z dokładnymi danymi wymaga systematycznej pracy oraz dużej staranności. Aby ułatwić proces zakupu i prowadzenia

⁶¹ Tamże.

⁶² Tamże.

kartoteki, warto zastosować alfabetyczny układ nazwisk parafian lub uporządkować dane według domostw, z którymi kontaktowano się podczas wizyt duszpasterskich⁶³.

W dalszej kolejności autor przechodzi do uwag praktycznych związanych z powyższą kwestią sugerując rodzaj i format papieru oraz sposób wypełniania poszczególnych kart ecc. Po tych szczegółowych wskazaniach prelegent udzielił odpowiedzi na pytania: jak i kiedy zakładać kartotekę, jak ją prowadzić i jak z niej korzystać⁶⁴.

Również na ten temat odnaleziono interesujący referat autorstwa ks. Mariana Junga, który został wygłoszony podczas konferencji dekanalnej Dekanatu Gorzkowickiego w klasztorze Ojców Bernardynów w Piotrkowie Trybunalskim, dnia 16 lutego 1939 roku. Już na pierwszy rzut oka można dostrzec, że prelegent wykazał się umiejętnością logicznego uporządkowania swojego wystąpienia. Na początku omówił, jak właściwie „przeprowadzić” uchwały Pierwszego Polskiego Synodu Plenarnego, a następnie przedstawił temat oraz motto swojego referatu, które zaczerpnął z Ewangelii św. Jana: „Ja jestem dobrym pasterzem, znam moje owce, a moje owce znają mnie” (J 10,14). W treści wystąpienia poruszył istotne zagadnienia, takie jak konieczność stworzenia kartoteki parafialnej, jej kluczowe cechy, korzyści płynące z jej prowadzenia, a także zasady dotyczące zarządzania tą kartoteką⁶⁵.

8. Przygotowanie do pierwszej komunii św. w świetle uchwał synodalnych

Kolejnym zagadnieniem, które zostało zaproponowane przez Kurię Diecezjalną do dyskusji podczas konferencji dekanalnych, była pierwsza komunія święta. W raporcie z konferencji dekanalnej, która miała miejsce 14 marca 1939 roku w Dekanacie Wieruszowskim, omówiono

⁶³ AACz, AAN, *Kartoteka parafialna. Referat wygłoszony na konferencji dekanalnej w Dzierżnikowicach dnia 28 lutego 1939*, brak sygnatury.

⁶⁴ Tamże.

⁶⁵ AACz, AAN, *Referat na konferencji Dekanatu Gorzkowickiego dnia 16 lutego 1939*, brak sygnatury.

kwestie związane z dekretami 90⁶⁶ Synodu Plenarnego. W trakcie spotkania poruszono wiele problemów dotyczących przygotowania dzieci do pierwszej komunii. Ustalono, że odpowiedzialność za ten proces spoczywa na proboszczu, który powinien jednak współpracować z wikariuszem lub prefektem nauczającym religii w szkole⁶⁷.

Prelegent poruszył także problem dotyczący dzieci uczęszczających do tej samej szkoły, ale przynależących do różnych parafii. Po przedstawieniu różnych rozwiązań tej kwestii, poddano pod dyskusję dekret Synodu Plenarnego, zgodnie z którym dzieci, które ukończyły 7 lat, mogły przystępować do pierwszej komunii. Zdaniem mówcy, aby każde dziecko mogło właściwie zrozumieć tajemnice wiary, lepiej byłoby opóźnić ten moment o rok, co pozwoliłoby starszym dzieciom na łatwiejsze przyswojenie bożych prawd⁶⁸.

Następnie autor wystąpienia skupił się na metodach przygotowania do pierwszej komunii i spowiedzi świętej, zalecając dwuletni okres przygotowawczy, uznając go za wystarczający dla dzieci o przeciętnych zdolnościach i sumiennych. Jednak w przypadku dzieci, które z powodu lenistwa nie przyswoiły materiału, wskazał na konieczność przedłużenia nauki o dodatkowy rok⁶⁹.

W dyskusji nad przygotowaniem dzieci do pierwszej komunii świętej poruszono również kwestie metod dydaktycznych oraz form pracy z dziećmi. Wskazano na potrzebę różnorodności w podejściu do nauczania dzieci o tajemnicach wiary, co może znacznie wpłynąć na ich zrozumienie i osobiste przeżycie sakramentu. Prelegent podkreślił

⁶⁶ Decr. 90 §1: *Pueri admittantur ad primam Communionem, cum fundamentales fidei veritates pro suo capto perceperint, i. e. ordinarie circa septimum aetatis annum.* §2: *Episcopi pro suis dioecesibus opportunas statuunt normas circa modum, quo prima Communio sive privatim sive solemniter sit administranda.* §3: *Pueri ad primam confessionem et Communionem a clero paroeciali vel a religionis magistris praeparentur ad normam canonis 854 CIC.*

⁶⁷ AACz, AAN, *Raport ks. R. Pytlawskiego na konferencji dekanalnej 14 marca 1939*, brak sygnatury.

⁶⁸ Tamże.

⁶⁹ Tamże.

znaczenie wykorzystania zarówno technik tradycyjnych, jak i nowoczesnych, w celu przykuwania uwagi katechizowanych dzieci⁷⁰.

W kontekście przygotowania do pierwszej spowiedzi świętej zasygnalizowano, iż jest to kluczowy moment w duchowej drodze dziecka. W związku z tym konieczne jest, aby duchowni zapewнили dzieciom podręczniki oraz wsparcie, które umożliwi im lepsze zrozumienie procesu pokuty. W dalszej części obrad zwrócono uwagę na niejednolitość w praktykach parafialnych związanych z przygotowaniem do pierwszej komunii, co może prowadzić do zamieszania wśród rodziców i dzieci. Uczestnicy konferencji zdecydowali, że należałoby opracować wspólne wytyczne, które mogłyby pomóc zharmonizować proces przygotowania w różnych parafiach⁷¹.

Poruszono również kwestie organizacyjne związane z samą ceremonią pierwszej komunii, w tym zagadnienia związane z liturgią, obecnością rodzin oraz koniecznością zapewnienia odpowiedniego środowiska sprzyjającego duchowemu przeżywaniu tego sakramentu. Uczestnicy konferencji podkreślili, że kluczową rolą Kościoła jest nie tylko przygotowanie dzieci do przyjęcia sakramentu, ale również towarzyszenie im w dalszym rozwoju wiary⁷².

Podczas tej konferencji dekanalnej zwrócono uwagę na kilka istotnych zaleceń. Mówca podkreślił, że kapłan jest najbardziej odpowiednią osobą do przygotowania dzieci do pierwszej komunii świętej, ponieważ posiada odpowiednie duchowe zdolności, a dzieci łatwiej przyswajają nauki religijne od duchownego niż od osoby świeckiej. Prelegent zasugerował, iż w dniu pierwszej spowiedzi świętej proboszcz powinien zaprosić odpowiednią liczbę księży, co umożliwi dzieciom swobodny wybór spowiednika oraz rodzicom skorzystanie z sakramentu pojednania. Dodał również, że dzień pierwszej komunii świętej warto celebrować w niedzielę lub podczas święta liturgicznego, aby stał się wyjątkową uroczystością w parafii. Zachęcał proboszczów, aby w ogłoszeniach parafialnych z wyprzedzeniem informowali

⁷⁰ Tamże.

⁷¹ Tamże.

⁷² Tamże.

o dacie pierwszej komunii świętej i mobilizowali wiernych do liczego uczestnictwa w tym ważnym wydarzeniu⁷³.

Dalszym punktem dyskusji na konferencji był apel do kapłanów o konieczność systematycznego prowadzenia katechezy, która powinna być dostosowana do wieku i możliwości intelektualnych dzieci. Podkreślono, że efektywna katecheza wymaga współpracy zarówno ze strony rodziców, jak i nauczycieli religii, którzy winni wspierać księży w ich działalności. Prelegent podkreślił również znaczenie integracji rodziców w proces przygotowań do sakramentów. Wszelkie działania podejmowane w tym zakresie powinny być transparentne i na bieżąco komunikowane rodzicom, aby czuli się oni częścią wspólnoty parafialnej oraz aktywnie uczestniczyli w wzrastaniu duchowym swoich dzieci⁷⁴.

Podczas kwerendy źródłowej odnaleziono niezwykle precyzyjny tekst referatu, który został ogłoszony 19 marca 1939 roku przez księdza Dapałę. Niestety, dokument ten nie zawiera informacji na temat miejsca, w którym miała miejsce konferencja dekanalna, na której omawiano dekret 90 Pierwszego Polskiego Synodu Plenarnego. Po zapoznaniu uczestników z dostępną literaturą, referent stwierdził: „Na dzisiejszej konferencji planujemy przedyskutować niezwykle ważne zagadnienie, jakim jest przygotowanie dzieci do Pierwszej Spowiedzi i Komunii Świętej. Każde nowonarodzone dziecko, mając w sobie rozumną i nieśmiertelną duszę, jest jedynie sługą Boga, Stwórcy i Pana Wszechrzeczy”⁷⁵.

Rozwijając swoją refleksję na temat Eucharystii, mówca wyeksponował jej ogromne znaczenie w życiu każdego chrześcijanina, zwłaszcza dziecka: „Eucharystia to moc opiekuńcza, która paraliżuje zakusy szatańskie i uzbraja dzieci do zwycięstwa nad złem. Jest to cudowne lekarstwo, które oczyszcza duszę”⁷⁶.

⁷³ Tamże.

⁷⁴ Tamże.

⁷⁵ AACz, AAN, *Pierwsza spowiedź i komunია święta*, brak sygnatury.

⁷⁶ Tamże.

Ksiądz Dapała, w swoim wykładzie, podjął także kwestię duchowego przygotowania dzieci do sakramentów. Wskazał, że odpowiednia formacja jest nie tylko warunkiem przystąpienia do Pierwszej Spowiedzi i Komunii Świętej, ale również fundamentem ich przyszłej drogi wiary. Zwrócił uwagę na rolę rodziny w tym procesie, podkreślając, że to rodzice powinni być pierwszymi nauczycielami oraz przewodnikami duchowymi swoich dzieci. „To w domu rodzinnym kształtuje się pierwsze zrozumienie Bożej miłości oraz prawd wiary” – mówił, uwypuklając znaczenie atmosfery modlitwy i rytuałów religijnych⁷⁷.

Dapała poruszył również kwestie związane z metodami nauczania. Uważał, że istotne jest, aby dzieci uczestniczyły w katechezie od najmłodszych lat, co ma kluczowe znaczenie dla formowania ich postaw chrześcijańskich. „Musimy być świadomi, że nauka o Eucharystii powinna być dostosowana do poziomu zrozumienia dzieci. Dlatego tak ważne jest, aby korzystać z przykładów, które są dla nich zrozumiałe” – zaznaczył, apelując o większą uwagę w doborze materiałów dydaktycznych⁷⁸.

Ksiądz Dapała nie omieszkiał również zaznaczyć, że przystąpienie do pierwszej komunii św. nie jest jedynie formalnością, lecz powinno być głęboko zakorzenione w osobistej relacji z Jezusem Chrystusem. „Każda Msza Święta to zaproszenie do osobistego spotkania z Zbawicielem. Dzieci muszą zrozumieć, że Eucharystia jest dla nich źródłem mocy i umocnienia” – mówił z pasją, mając na uwadze przyszłość katolickiego społeczeństwa, opartego na wartościach chrześcijańskich⁷⁹.

Podczas konferencji poruszono również znaczenie sakramentów w kontekście lokalnej społeczności. Wspólnota, w której dzieci przyjmują Eucharystię, staje się dla nich miejscem wzrostu duchowego oraz wsparcia w wierze. Ksiądz Dapała podkreślił, że zaangażowanie całej

⁷⁷ Tamże.

⁷⁸ Tamże.

⁷⁹ Tamże.

wspólnoty w przygotowanie młodych do przyjęcia sakramentów jest kluczowe i powinno być postrzegane jako wspólne zadanie⁸⁰.

9. Dom Parafialny

Realizując konsekwentnie tematy zaproponowane przez Kurię Diecezjalną odnośnie Pierwszego Polskiego synodu Plenarnego, zgodnie z zaleceniami przedstawionymi przez Kurię Diecezjalną, rozpoczęto dyskusję na temat organizacji Parafialnego Domu Katolickiego. Temat ten został poruszony podczas konferencji dekanalnej, która odbyła się w Gidlach 5 kwietnia 1939 roku, a szczególną uwagę zwrócono na dekret 37⁸¹, podkreślający potrzebę zakupu Katolickich Domów Parafialnych.

Na wspomnianej konferencji, ks. Marian Kukowicz podkreślił kluczowe znaczenie Akcji Katolickiej w koncepcji „nowoczesnego duszpasterstwa” oraz rolę, jaką powinien odegrać Dom Katolicki jako miejsce działalności tej organizacji w parafii. Zauważył, że mimo iż projekt ten może początkowo wydawać się skomplikowany, a nawet niemożliwy do zrealizowania, to z odpowiednią determinacją oraz Bożym wsparciem, przedsięwzięcie to prędzej czy później przyniesie pożądane rezultaty⁸².

Na konferencji, która odbyła się 27 kwietnia 1939 roku w Radostowie, szczególną uwagę poświęcono także tematowi utworzenia Domu Katolickiego w każdej parafii. Plan ten miał na celu ustanowienie siedziby Akcji Katolickiej, która miała odegrać kluczową rolę w działalności katolicko-społecznej na tym obszarze. Prelegent przedstawił praktyczne wskazówki dotyczące budowy takiego domu, omawiając metody pozyskiwania funduszy oraz sugestie dla architekta dotyczące jego projektu⁸³.

⁸⁰ Tamże.

⁸¹ Decr. 37: In quavis paroecia sit etiam “domus catholica”, sedes Actionis Catholicae et societatum paroecialium.

⁸² AACz, AAN, „Katolicki Dom Parafialny”. Referat wygłoszony na konferencji dekanalnej w Gidlach dnia 5 czerwca 1939, brak sygnatury.

⁸³ AACz, AAN, Referat na temat 37 uchwały Synodu Plenarnego, brak sygnatury.

Podczas konferencji w Radostowie jej uczestnicy zgodzili się, że Dom Katolicki powinien stać się miejscem spotkań, gdzie organizowane będą różnorodne inicjatywy promujące wartości chrześcijańskie oraz działalność charytatywną. W szczególności podkreślono znaczenie edukacji religijnej i kulturalnej, której realizację miałyby wspierać nowo powstały obiekt. W kontekście pozyskiwania funduszy na budowę Domu Katolickiego, prelegent wskazał na potrzebę zjednoczenia wysiłków zarówno lokalnych parafii, jak i całej Akcji Katolickiej. Proponowane działania obejmowały organizację zbiórek oraz wystąpień, które miałyby przyciągnąć uwagę społeczności do tego szczytnego celu. Konferencja w Radostowie stanowiła istotny krok w dyskusji nad rolą, jaką Dom Katolicki ma odegrać w życiu lokalnych parafii⁸⁴.

Zakończenie

Konferencje dekanalne, które odbyły się w diecezji częstochowskiej, stanowiły kluczowy element w implementacji uchwał Pierwszego Polskiego Synodu Plenarnego. Ich celem było zaznajomienie duchowieństwa z dekretami synodalnymi. Księża mieli nie tylko analizować uchwały, ale również identyfikować ich implikacje dla życia parafialnego, co przyczyniło się do lepszego zrozumienia wymaganych działań w kontekście formacji duchowieństwa i ewangelizacji wiernych.

Tematyka była ustalana przez Kurię Diecezjalną. W trakcie konferencji zostały poruszone m.in. problemy dotyczące tzw. kolędy – duszpasterskich wizyt księży w rodzinach. Wsparcie dla Akcji Katolickiej stało się kolejnym kluczowym tematem. Kapłani zdecydowali m.in. o organizacji kursów szkoleniowych dla Asystentów Kościelnych. Konferencje dekanalne stały się ważnym punktem odniesienia dla tematu wspólnego życia kapłańskiego – „vita communis”. Wygłoszone referaty rzucają ciekawe światło w kontekście aktywnego uczestnictwo duchowieństwa w przyswajaniu uchwał Pierwszego Polskiego Synodu Plenarnego.

⁸⁴ Tamże.

Poruszone tematy, takie jak kartoteka parafialna, to kolejne aspekty, które miały na celu zbliżenie duchowieństwa do wiernych. Podkreślano jej kluczowe znaczenie w kontekście dostosowywania działań duszpasterskich do potrzeb parafii w zmieniającym się społeczeństwie. Wskazując na konieczność jej implementacji, zachęcano do traktowania jako narzędzia do zacieśniania relacji z parafianami.

W dyskusji związanej z przygotowaniem dzieci do Pierwszej Komunii Świętej, istotne znaczenie miała rolę kapłana w procesie formacyjnym najmłodszych. Wskazywano na konieczność współpracy z rodzicami. Dbałość o odpowiednie przygotowanie do sakramentu eucharystii, zarówno w wymiarze duchowym, jak i organizacyjnym, powinna być priorytetem dla wszystkich, którym zależy na pogłębianiu wiary wśród dzieci.

Zgodnie z zaleceniami Synodu Plenarnego, dzieci mogły przystępować do Eucharystii po ukończeniu siódmego roku życia. Jednakże niektórzy prelegenci na konferencjach wyrazili wątpliwości co do tej zasady, postulując, że rok dodatkowego przygotowania mógłby znacząco polepszyć zrozumienie prawd wiary przez dzieci. Popierano również dwuletni okres przygotowawczy, który miałby umożliwić dzieciom łatwiejsze przyswojenie katechizmu.

Przygotowanie do Pierwszej Komunii Świętej w świetle uchwał synodalnych ukazuje szereg ważnych aspektów związanych z odpowiedzialnością duszpasterzy oraz potrzebą dbałości o duchowy rozwój dzieci. Współpraca pomiędzy kapłanami, nauczycielami a rodzicami, a także odpowiednie programy przygotowujące, są kluczowe dla skutecznego wprowadzenia dzieci w tajemnice wiary i sakramentalne życie Kościoła.

Podsumowując, konferencje dekanalne okazały się nie tylko narzędziem wdrażania uchwał synodalnych, ale również przestrzenią wsparcia i refleksji dla duchowieństwa. Wyzwania, ale także osiągnięcia i radości towarzyszące tym spotkaniom świadczą o znaczeniu współpracy i dialogu w budowaniu wspólnoty Kościoła oraz konieczności dostosowywania się do zmieniających realiów społecznych.

Reception of resolutions of the First Polish Plenary Synod in the Diocese of Częstochowa in the years 1937-1939

The article presents the significance and course of the decanal conferences, which familiarised the clergy of the Diocese of Częstochowa with the resolutions of the First Polish Plenary Synod. Scheduled by the Diocesan Curia, the conferences were also aimed at reflecting on their practical application in the life of the parish. Special attention was paid to the variety of topics addressed during the conferences, i.e. formation of the clergy, engagement of lay Catholics, key aspects of parish records in the context of pastoral care, questions concerning the construction of the Catholic House emphasising its importance in the work of Catholic Action in the parish and pointing out the practical aspects of its construction. The reception of the resolutions of the synod was also examined in the context of the preparation of children for First Holy Communion. The text discusses questions concerning the concordat and the duties of the clergy towards the state, i.a. priests' active participation in public life. Quotes from specific decanal discussions showing the priests' involvement in the interpretation and implementation of the synodal resolutions is a further added value of the article.

Słowa kluczowe: Synod plenarny; recepcja dekretów; konferencje dekanalne; Akcja Katolicka; formacja duchowieństwa; kartoteka parafialna; Dom Katolicki; pierwsza komunія św.

Keywords: Plenary Synod; reception of decrees; decanal conferences; Catholic Action; formation of clergy; parish records; Catholic Home; First Holy Communion

NOTA O AUTORZE

Ks. dr Robert Czarnowski – adiunkt na Wydziale Dziennikarstwa Informacji i Bibliologii Uniwersytetu Warszawskiego. W latach 2014-2022 był Sekretarzem Generalnym Polskiej Misji Katolickiej we Francji oraz dyrektorem Archiwum historycznego mieszczącego się w Seminarium Polskim w Paryżu. W latach 2018-2021 koordynował prace Studium Akademickiego w ramach Europejskiej Szkoły Liderów Polonijnych w Paryżu a obecnie jest zaangażowany w działalność Studium Akademickiego w Madrycie będącego częścią projektu KPRM „Patriotyzm dnia codziennego rodziny polskiej na Emigracji”. Współpracował z najważniejszymi instytucjami państwowymi takimi jak: Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych, Narodowy Instytut Polskiego Dziedzictwa Kulturowego za Granicą „Polonika”, Narodowe Archiwum Cyfrowe.